

TOIMINNALLINEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSUUNNITELMA – Nuorgamin koulu

Hyväksytty sivistyslautakunnassa 22.10.2024

Aluksi

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa kouluja ja oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että kouluilla ja oppilaitoksilla pitää olla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa ei saa esiintyä syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä.

Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämänalueilla. Tasa-arvon edistäminen kouluissa tarkoittaa sitä, että tyttöjä ja poikia kohdellaan mahdollisimman tasapuolisesti ja syrjimättömästi koulupäivän kaikissa tilanteissa. Koulussa laadittava tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka ennaltaehkäisee sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä koulun arjessa.

Tasa-arvosuunnitelmalla varmistetaan, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä ja perusasiat on kirjattu samanlaisina. Tasa-arvon edistämisessä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Kun kaikkien osaamista ja työtä arvostetaan oikeudenmukaisesti, edistää se oppilaiden hyvinvointia ja kouluviihtyvyyttä.

Tavoitteena on tasa-arvoinen, yhteistyökykyinen sekä tuloksekas työympäristö, jossa tasa-arvo on osa koko toimintakulttuuria. Tasa-arvon edistäminen on kaikkien koulun jäsenten velvollisuus. Erityisesti koulun johdon ja henkilökunnan sitoutuminen tasa-arvoa edistäviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on tärkeää. Tasa-arvosuunnitelman perimmäinen tarkoitus on, että tasa-arvoajatus ja – tavoite saataisiin luontevasti sisällytettyä kaikkeen toimintaan.

Koulun toiminnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi keskeisiä kehittämisalueita ovat - syrjinnän tunnistaminen - syrjintään puuttuminen - toiminnan ja käytäntöjen vaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden

toteutuminen - osallisuuden lisääminen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikeuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Tarvitaan asenteellisia muutoksia tiedostamisen kautta, jotta vaikutuksista saadaan pysyviä.

Tämä suunnitelma toimii pohjana Nuorgamin koulun tasa- arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisessä. Tasa- arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein. Tätä suunnitelmaa täydentävät koulujen oppilashuoltosuunnitelmat ja tähän suunnitelmaan tehdyt yksilölliset täydennykset.

2. Tasa-arvo – ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoitus

Yhdenvertaisuuteen ja syrjintään kuuluvat käsitteet

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan: 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä); 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä) 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä); 4) ohjetta tai käskyä syrjiä.

Etninen syrjintä on ihmisten eriarvoista kohtelua sillä perusteella, että he kuuluvat tiettyyn etniseen tai kansalliseen ryhmään. Etnistä syrjintää voi olla myös erilaiseen asemaan asettaminen henkilön uskonnon tai kansalaisuuden perusteella. Häirinnällä tarkoitetaan henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Muodollisen yhdenvertaisuuden toteutuminen tarkoittaa sitä, että samanlaisessa tapauksessa ihmisiä tulee kohdella samalla tavoin.

Tasapuolinen kohtelu on tärkeä hallinnon oikeusperiaate. Perustuslaki kieltää ihmisten asettamisen erilaiseen asemaan ilman hyväksyttävää perustetta. Hallintolain 6 § mukaan viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää yhteiskunnassa esiintyvän syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuuden toteutumista, sillä ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen voi merkitä poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi.

Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja perustuu esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman säännöksen tai käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnisteta.

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän (esim. vanhukset, lapset, etniset vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen eivätkä asteeltaan muodostu toisia syrjiviksi. Yhdenvertaisuuslain 7 § mukaan positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista. Suppeassa oikeudellisessa tarkastelussa positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan määräaikaiseksi suunniteltuja rekrytointiin, uralla etenemiseen ja oppilasvalintoihin liittyviä toimenpiteitä, joilla lisätään aliedustettujen ryhmien osuutta työpaikoilla, eri henkilöstöryhmissä ja oppilaitoksissa. Ennakoon suunnitellut painotukset vaikuttavat tilanteissa, joissa kahta muodollisesti pätevää hakijaa verrataan keskenään aliedustettua ryhmää edustavan hakijan hyväksi.

Laajemmassa tarkastelussa positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan eri ryhmien tosiasiallista yhdenvertaisuutta ja osallistumismahdollisuuksia eri elämänalueilla. Tässä tapauksessa voidaan puhua myös asiakaslähtöisestä palveluiden kehittämisestä.

Yhdenvertaisuuslain 5 § mukaan työn teettäjän tai koulutuksen järjestäjän on tarvittaessa tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaisten henkilöiden työhön tai koulutukseen pääsyn, työssä selviämisen ja työuralla etenemisen turvaamiseksi. Kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta rasitetta esimerkiksi työnantajalle tai koulutuksen järjestäjälle, ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Kohtuullisilla mukautuksilla edistetään vammaisten henkilöiden työllistymistä, työssä selviytymistä ja työn säilyttämistä, koulutusta ja elinikäistä oppimista.

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014) 5a§ 5 § (30.12.2014/1329)

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä

että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. **5 a § (30.12.2014/1329)**

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vähintään kolmen vuoden välein laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää: 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta; 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi; 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325 6 §

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet kouluissa

Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä. Opetus edistää taloudellista, sosiaalista, alueellista ja sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 on sitouduttu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen monesta näkökulmasta:

- Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia opinnoissa. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.
- Perusopetus lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat perusopetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita.

- Opetuksen tulee olla sukupuolitietoista. Jokainen oppiaine edistää sukupuolten tasa-arvoa omalla tavallaan.
- Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita on täydennetty Opetushallituksen määräyksellä 63/011/2015, joka informoi perusopetuksen järjestäjiä koulukohtaisen toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman laadintavelvoitteesta.

Opetuksen järjestäminen

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan:

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Prosessi

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen aloitettiin maaliskuussa 2024.

Vaadittavia selvityksiä on tehty maaliskuu-toukokuussa 2024 lasten kanssa suullisesti keskustellen, sekä huoltajilta sekä opettajilta saamen- ja suomenkielisillä kyselylomakkeilla. Vastauksia ovat tuottaneet oppilaat, opettajat ja huoltajat. Aiheita on käsitelty lasten ikätaso huomioiden.

Toimenpiteistä on sovittu koulun rehtorin kanssa ja toimenpiteet on hyväksytty myös opettajankokouksessa. Nuorisovaltuusto on antanut omat kommenttinsa ja ne on täydennetty suunnitelmaan.

Laadittu suunnitelma otetaan käyttöön, kun sivistyslautakunta on hyväksynyt sen.

Selvityksen tulokset ja sovitut toimenpiteet

Selvityksissä alakoululaisten vastaukset ovat osin kuntatasoisia. Puolet oppilaiden vastauksista ovat täysin Nuorgamin koulun oppilailta. Opettajien ja huoltajien vastaukset ovat täysin toimipaikkakohtaisia.

Selvitysten tuloksia, oppilaat:

- Tasa-arvo käsitteenä on selkeä ja tuttu jopa eskarilaisille. Oppilaat havainnollistivat asiaa kertomalla, että esimerkiksi eri ammatit eivät ole poissuljettuja miltei sukupuolelta. "Nainenkin voi olla poliisi!"
- Alakoululaisten lasten mukaan tasa-arvo toteutuu melko hyvin kunnassa, mutta yhdenvertaisuuden toteutumisessa joissain asioissa on suuria haasteita (esim. välimatkoihin ja perheen varallisuuteen liittyvät kysymykset).
- Saamen kielen asema on hyvä.
- Alakoululaikäisillä ei ole merkittävää kokemusta rasismista ja syrjinnästä. Kuitenkin jonkinlaisesta vastakkainasettelusta on kokemuksia suomalaisen ja saamelaisen väestön kesken.
- Useampi koulun oppilas on kokenut toisten oppilaitten suunnalta epämiellyttävää kohtelua pituutensa takia.

Selvitysten tulokset, opettajat:

- Enemmistö opettajista ei koe tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuvan koulussa. Huolta herättää laadukkaan saamen- ja suomenkielisen opetuksen, sekä palveluiden toteutuminen koulussa opettajien ja henkilöstön vaihtuvuuden takia, sekä pätevyyden vaihdellessa. Opettajista osa kokee, että etninen tausta vaikuttaa esimerkiksi oppilashuollon palveluiden saamiseen, suomenkielisen

vaikeampi saada joitain palveluita, kuin saamenkielisen. Oppilaitoksen eriytyminen aiheuttaa ammatillista yksinäisyyttä ja monikielinen ympäristö on myös kuormittava. Kunta voisi ottaa tämän paremmin huomioon.

Selvitysten tulokset, huoltajat:

- Huoltajien kyselyssä nousi esille, että osa kokee Nuorgamin koulun olevan resursseiltaan huonommassa asemassa, kuin hallinnollisesti samaan kokkonaisuuteen kuuluva Karigasniemen koulu. Neuroepätyypillisten kohtaamisessa ja opettamisessa koetaan olevan haasteita osalla henkilökunnasta. Myös osa huoltajista kokee suomenkielisten lasten kohtaavan jonkinlaista epätasa-arvoa suhteessa saamelaislapsiin.

Toimenpiteet:

- Julistautuminen syrjinnästä vapaaksi alueeksi (syksy 2024)
Syrjinnästä vapaa koulu
sitoutuu vastustamaan ja puuttumaan kaikenlaiseen syrjintään, kiusaamiseen ja häirintään kouluyhteisön kaikilla tasoilla oppilaista henkilökuntaan.
Tunnustaa ja hyväksyy ihmisten erilaisuuden osaksi kouluyhteisöä.
Sitoutuu tasoittamaan eriarvoisuutta sekä edistämään ja ylläpitämään yhdenvertaisuutta.

Merkiksi sitoutumisesta yleisiin tiloihin tulee kyltti (suomi-pohjoissaame), joka muistuttaa asiasta. Vuosittain kouluvuoden alussa koulu järjestää

aamunavauksen/oppitunnin/teemapäivän, jossa asiaa käsitellään. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön projektityöntekijä valmistelee teemakokonaisuuden elokuussa 2024. Materiaali: LIITE 1

Kuva: Yhdenvertaisuus.fi/Oikeusministeriö

- Positiivisen erityiskohtelun avaaminen joka syksy oppilaille, opettajille ja huoltajille. Rehtori vastaa tästä. Materiaali: LIITE 2
- Pidetään esillä koulussa näkyviä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta muistuttavia julisteita ja muita materiaaleja (syksy 2024).
- Järjestetään koulutusta neuroepätyypillisten kohtaamiseen.
- Kehitetään opettajien kylien välistä kohtaamista ja materiaalin jakamista etenkin muiden saamenkielisten opettajien kanssa.

- Koulu rakentaa positiivista ymmärrystä kulttuurien moninaisuudesta.
- Kouluvuoden päättävä stipendien jako tehdään jatkossa niin, että jokainen voi kokea onnistuneensa jossain ja tulee siitä palkituksi.
- Huolehditaan, että budjetissa on varaa saada kaikki halukkaat lapset esim. Saamelaisnuorten taidetapahtumaan (kevät 2025).
- Kunnan nuorten kylien välinen ryhmäyttäminen yhteistyössä nuorisotoimen ja mahdollisesti seurakunnan kanssa. Tapahtumien järjestämistä selvitetään heti syksyllä 2024. Tämä yhteydessä myös aiempiin hyvinvointisuunnitelmiin.
 - Nuorgamin ja Utsjokisuun alakoululaisten yhteinen kokoontuminen Skalluvaaraan keväällä 2025.
 - Välkkäri -yhteinen välituntikaverikoulutus eri kylien kesken.

Arviointi

Edellinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusselvitys on toteutettu vuonna 2017. Selvitys on suppea, eikä siitä pysty tekemään johtopäätöksiä Nuorgamin koulun suhteen.

Yhteisöllinen opiskeluhuoltoryhmä vastaa vuosittaisesta toimenpiteiden toteuttamisesta ja arvioinnista. Arviointi voidaan suorittaa suppeammalla kyselyllä.

Toimenpiteiden laajempi arviointi ja kirjaus suoritetaan seuraavan suunnitelman laatimisen yhteydessä.

Seuraava selvitys tehdään 2027 keväällä, uusi suunnitelma voimaan syksyllä 2027.

LIITTEET:

- 1 [Syrjinnästä vapaa teemapäivä.docx](#)
- 2 [Positiivisen erityiskohtelun opas](#)